

איז דורשיז

פרק שני

חגיגה

טו ע"ב

כי שכיב — אחר. אמרי — נרקיע: לא מידין נידייניה כו'. חדא הוה ביננא — תלמיד אחד היה בינינו, ונכשל ולא למדכוז רעה, ואין כח בין כולנו להניאו לעולם הנא? אי נקטי ליה ביד מאן מרמי ליה — אס אוזוז אני זידו להניאו לעולם הנא מי יקחנו מדיז מרמי לשון נוטל מדי. ויש לו דוגמא בפסמים (י, ז) ארמוי ארמייה מיניה, גבי ככר נפי עכבר. מאן — כמו מנאי, לשון קצר הול. שומר הפתח — של גיהנם, לא עמד לפניך, רבינו, צנואך להוציא אחר משם. לדעתם לא נאמר — אלמא צרשעי עסיקין, וקאמר: הט אזנך. הטי אזנך — לשמוע, ואת מעשיהם שכי ואל תלמי אותן. גדול — היודע ליחר שלא לימוד מעשיו — יכול ללמוד תורה מפיו. תחלא — פרי החיון הנאלכל צחמרה. שיחלא — גרעינה הנורקת.

תוספות

הא בגדול הא בטקן — והא דריש פרק בתרא דמועד קטן (יז, א) דהוו סנו שומעניה, דשמתיה רב יהודה, איכא למימר דקטנים הוו דגרסי קמיה, וחישישין דלמא מימשכ. אי נמי: אפילו הוו גדולים נידהו רב יהודה, כיון שמצא מקום לנדותו, ובדין היה, כיון דסנו שומעניה. הרב רבינו אלחנן.

עשן מקברו. כי נח נפשיה דרבי מאיר סליק קוטרָא מקבריה דאחר. אָמר רבי יוחנן: גבורתא למיקלא רביה? ! חד הנה ביננא ולא מצינן לאצוליה. אי נקטיה ביד — מאן מרמי ליה, מאן? ! אָמר: מתי אמות ואַכְפֵּה עשן מקברו! כי נח נפשיה דרבי יוחנן — פֿסק קוטרָא מקבריה דאחר. פתח עליה ההוא ספדנא: אפילו שומר הפתח לא עמד לפניך, רבינו. בפתו של אחר אתיא לקמיה דרבי, אַמְרָה ליה: רבי, פֿרנַסני. אָמר לה: בת מי את? — אַמְרָה לו: בתו של אחר אני. אָמר לה: עדיין יש מזרעו בעולם? והא כתיב "לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו"! — אַמְרָה לו: זכור לתורתו ואל תזכור מעשיו. מיד ירדה אש וסכסכה ספסלו של רבי. בכה ואָמר רבי: ומה למתגנין בה — כף, למשתבחין בה — על אחת כמה וכמה.

ב. ירבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר? וְהָאֵמֵר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דְכָתִיב "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׂוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱךָ ה' צִבְאוֹת הוּא", אִם דּוֹמָה הָרַב לְמִלְאָךְ ה' צִבְאוֹת — יִבְקְשׂוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ. וְאִם לֹא — אַל יִבְקְשׂוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ! — אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: רַבִּי מֵאִיר קָרָא אֲשַׁכַּח וְדַרְשׁ "הֵט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דְּבָרֵי חֲכָמִים וְלִבְךָ תִּשְׁתּי לְדַעְתָּם לֹא נֶאֱמַר, אֲלֹא לְדַעְתִּי. רַב חֲנִינָא אָמַר מֵהֶכָּא: "שְׁמַעִי בַת וִירָאִי וְהֵטִי אָזְנְךָ וּשְׁכַחִי עִמָּךְ וּבֵית אָבִיךָ וְגו'". קָשׁוּ קָרָא אֶהְדִּי! — לֹא קִשְׂיָא, הָא — בְּגִדּוּל, הָא — בְּקָטָן. כִּי אֶתָּא רַב דִּימִי אָמַר, אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא: רַבִּי מֵאִיר אָכַל תַּחְלָא וּשְׂדָא שִׁיחְלָא לְבָרָא.

לעמוד בפני ר' יוחנן שהוציא את אחר משם. מסופר, בתו של אחר אתיא לקמיה דרבי (באה לפני רבי) אמרה ליה (לו): רבי, פרנסני, שהיתה זקוקה למוזנות. אמר לה: בת מי את? אמרה לו: בתו של אחר אני. אמר לה בכעס: עדיין יש מזרעו בעולם? ! והא כתיב (והרי נאמן) "לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו" (איוב יח, יט)! אמרה לו לרבי: זכור לתורתך, ואל תזכור מעשיו. מיד ירדה אש וסכסכה (לחֶכָּה) ספסלו של רבי. בכה ואמר רבי: ומה למתגנין בה לאחר, שהתורה היתה מגונה בעיניו ופרש ממנה — כך הקדוש כרוך הוא מקפיד על כבודו, למשתבחין בה על אחת כמה וכמה!

ב ושואלים: ור' מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר נכיצד למד תורה מפיו של אחר? והאמר (והרי אמר) רבא בר בר חנה אמר ר' יוחנן: מאי דכתיב (מהו שנאמר) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב, ז) ללמד: אם דומה הרב למלאך ה' צבאות שהוא שלם כמעשיו — יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו — אל יבקשו תורה מפיהו! אמר ריש לקיש: ר' מאיר קרא אשכח ודרש נפסוק מצא ודרשח, ועל פיו עשה כן. שנאמר "הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי" (משלי כב, יז), לדעתם — לא נאמר, אלא לדעתי. כלומר: צריך לשמוע דברי חכמים, גם אם חכמים אלה פגומים הם, אבל אל תקבל דעתם אלא חשים לב לדעת המקום. רב חנינא אמר סמך לזה מהכא (נמכאן): "שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך" (תהלים מה, יא). שצריך לשמוע דברי החכם, אבל יש לשכוח צדדים פגומים שבתורתו. ושואלים: אם כן, קשו קראי אהדדי (קשים הכתובים זה על זה)? שממקור אחד למדים שמותר ללמוד רק מחכם שמעשיו מושלמים, ובמקום אחר למדים שאפשר ללמוד גם ממי שהוא פגום כמעשיו! ומשיבים: לא קשיא (אינו קשה):הא (וח) בגדול אם התלמיד הוא אדם גדול — מותר לו, הא (וח) באדם קטן שראוי לו ללמוד רק מאיש צדיק כדי שלא יתקלקל על ידי רבו. כי אתא (כאשר בא) רב דימי, מארץ ישראל אמר, אמרי במערבא (אומרים אנשים בארץ ישראל): ר' מאיר אכל תחלא ושדא שיחלא לברא (ר' מאיר אכל שחליים, וורק את הקליפה לזוןן שירדע היה כיצד להוציא את התוכן החשוב מן הקליפה הרעה.

לינוקא: (נהניסו לבית כנסת אחר אחר לו לחינוק): פסוק לי פסוקך. אמר ליה (לו):

"ואת שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפור עיניך

לשוא תתיפי" (ירמיהו ד, ל). עייליה לבי כנישתא אחריתי, עד דעייליה לתליסר כי

כנישתא, כוליה פסקו ליה כי האי גוונא (נהניסו לבית כנסת אחר עד שהכניסו לשלשה

עשר בתי כנסת וכל החינוקות כולם פסקו לו.

כעין זח) פסוקים האומרים שאין לו לרשע תקנה. לבתרא אמר ליה: פסוק לי פסוקך (לאחרון אמר לו פסוק לי פסוקך) אמר ליה (לו): "ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי" (תהלים נ, טז), ומספרים: ההוא ינוקא הוה מגמגם בלישניה (אותו חינוק היה מגמגם בלשונן) אשתמע כמה דאמר ליה (נשמע כאילו אומר לו): וּלְאִישׁוּעַ אָמַר אֱלֹהִים, וְנִרְאָה לְאִישׁוּעַ כְּאִילוֹ תִינוּק זֶה מִתְכוּוֹן לְהַעֲלִיבּוֹ, אִיכָא דְאִמְרִי: סְכִינָא הוּהּ בְּהִדְיָה וּקְרַעֲיָה וּשְׁדַרְיָה לְתַלְסִיר כִּי כְנִישְׁתִּי נִישׁ אֹמְרִים סְכִין הִיתָה עִמָּה, עַם אַחֵר, וְקָרַע אֶת הַחִינוּק וּשְׁלַח אוֹתוֹ לְשַׁלְשָׁה עֶשְׂרֵי בֵּתֵי הַכְּנֶסֶת. וְאִיכָא דְאִמְרִי, אָמַר: אִי הוּאִי בִידִי סְכִינָא הוּהּ קְרַענָא לִיה נִישׁ אֹמְרִים שְׁאֵמַר: אִם הִיתָה בִידִי סְכִין הִייתִי קוֹרַע אוֹתוֹ).

א מסופר: כי נח נפשיה דאחר (נכאשר מת אחר) אמרי (אמרן) בבית דין של מעלה: לא מידן לידייניה ולא לעלמא דאתי ליתי (נשלא ידונו אותו ושלא יבוא לעולם הבא). לא מידן לידייניה (נשלא ידונו אותן) כראוי לו — משום דעסק באורייתא (נשעסק בתורה), וזכות התורה מגינה עליו, ולא לעלמא דאתי ליתי (ונשלא יבוא לעולם הבא) משום דחטא. אמר ר' מאיר: מוטב דלידייניה וליתי לעלמא דאתי (מוטב שידונו אותו כראוי ושיבא לעולם הבא), מתי אמות וא אבקש דבר זה בשמים, ואעלה עשן מקברו שידעו שהוא נידון בגיהנם. ומספרים, כי נח נפשיה דר' מאיר סליק קוטרָא מקבריה דאחר (נכאשר נחה נפשו, נפטר, של ר' מאיר עלה עשן מקברו של אחר), משמע, שנתקבלה בקשתו. אמר ר' יוחנן: גבורתא למיקלא רביה נוכי גבורה היא לשרוף את רבון! ורק זו כלכד אפשר היה לעשות לתקנתו? חד הוה ביננא ולא מצינן לאצוליה (נאחד היה בינינו בין החכמים שהתקלקל ואין אנחנו יכולים להצילתו)? אי נקטיה ביד מאן מרמי ליה מאן (אם נחזיק אותו ביד מי יוציא אותו מידנו, מי)? אמר ר' יוחנן: מתי אמות ואכבה עשן מקברו להודיע שהוציאוו מדין גיהנום והביאווה לחי עולם הבא. ואכן, כי נח נפשיה דר' יוחנן פסק קוטרָא מקבריה דאחר (נכאשר נפטר רבי יוחנן פסק העשן מקברו של אחר), פתח עליה ההוא ספדנא (פתח עליו ספדן אחד בהספידו את ר' יוחנן): אפילו שומר הפתח לא עמד לפניך, רבינו. שהרי שומר הפתח של גיהנום לא יכול היה

מסורת הש"ס

א. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א.

רו"ר פ"י. קה"ר פ"ו (הענין,

בשינויים רבים).

ב. שם ושם (בשינוי לשון).

ג. ילקוט י"ך תקפט.

ד. מו"ק יז, א.

גרסות

עייליה לבי כנישתא — גוונא

בכתיי: עייליה לתליסר כי

כנישאתא שמע כי האי גוונא.

גוונא בכתי: גוונא לבישותא.

לבתרא אמר — כמאן דאמר

ליה בכתיימ: לסוף דתליסר

שמעיה להווא ינוקא מגמגם

בלישניה ואמר.

איכא דאמרי סכינא — בי

כנישתי בכתיי: שקל סכינא

קרעיה לתליסר קירעי ושדריה

לתליסר בי מדרשי.

כי נח נפשיה דאחר בכתיימ: כי

שכיב.

דעסק באורייתא בכתיי: דגרס

באורייתא טובא.

רביה בכתיי ועוד: רביה בנורא.

אי נקטיה בכתיי: אי אינקטיה.

והכתיב לא נין בכתיימ: לא נין.

זכור לתורתו בכתיי: רבי, זכור

תורתו.

מיד ירדה אש בכתיי ומקורות:

ירדה אש מן השמים.

ר' מאיר אכל תחלא בכתיי:

אכול תחלא.

עיונים

ואעלה עשן מקברו / ובדאי לא כל הנדונים בגיהנם עשן עולה מקברם, אלא ביקש ר' מאיר

שיעשה הקביא אות שירעו הכל שאחר נרון ויש לו תקנה באחריתו (מהרש"א).

והא כתיב לא נין וכו' / ובירושלמי אמרו שרצה רבי לומר על סמך כתוב אחר (י"א יהי לו מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו) תהלים קט, יב) שאין לתת צדקה אף לבניו של אחר

שהרבה לחטוא ולחלל השם, ולאחר מכן חזר בו בשביל בנותיו, שראה שזכה אחר שיהיו

מזרעו בנות יראות שמים. ור' בגרסות (ובדק"ס).

הא בגדול א בקטן / המפרשים הקשו מפני מה לא הביאו הרמב"ם והשו"ע חילוק זה בהלכה, ועיקר מסקנותיהם כי בזמננו שוב אין מצויים חכמים גדולים היכולים לעמוד על דעתם בלי להיות מושפעים מדעות הרב המלמדם תורה (לח"מ, ש"ך), והיה שכתב כי 'גדולי האמור כאן הוא אדם המיוחד וגדול בדורו, שאין לדון ממנו לשאר בני אדם, ואין זה דין כללי (יד דח). והיה שרצה לפרש בדרך אחרת: שגדול וקטן כאן מכוונים לא לתלמיד אלא לרב עצמו, אם הרב שחטא הוא אדם גדול כל כך עד שאין בית דין מנרים אותו מפני גדולתו

^[1] וְהָאֵמֵר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דְכָתִיב "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׂוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱךָ ה' צִבְאוֹת הוּא", אִם דּוֹמָה הָרַב לְמִלְאָךְ ה' צִבְאוֹת — יִבְקְשׂוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ

^[2] וְהָאֵמֵר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דְכָתִיב (מהו שנאמר) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא"

^[3] וְהָאֵמֵר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דְכָתִיב (מהו שנאמר) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא"

^[4] וְהָאֵמֵר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דְכָתִיב (מהו שנאמר) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא"